

SKAUT

ISSN 1898-7729

HARGERSKIE PISMO HISTORYCZNE • KWARTALNIK • TARNÓW • GRUDZIEŃ 2023 r. • ROK XIX • NR 4 [74]

Ernest Stafford Carlos, *If I Were a Boy Again*, 1911 r., olej na płótnie, rozmiar: 125 x 138 [cm].
Źródło: www.scouts.org.uk.

Dziewiętnasty rok wydawniczy tarnowskiego „Skauta” minął nadszpiekowanie szybko. Bardzo brakuje nam zmarłych i nieodżałowanych redaktorów: Janusza Krężela, Wiesława Kukli i Mariana Mischuka. Wprowadzali do pisma nie tylko ogrom wiedzy, umiejętności pisarskich ale także mobilizowali nas pozostałych redaktorów i współpracowników do usilnej pracy.

Dziękujemy jako redakcja wszystkim czytelnikom, zwłaszcza tym, którzy w korespondencjach dzielili się uwagami, wnioskami oraz zwyczajnie zachęcali nas do kontynuowania misji wydawania „Skauta”. Bardzo jesteśmy wdzięczni za nadsyłane do redakcji książki o tematyce harcerskiej, których tylko część opisaliśmy lub zrecenzowali.

Dziękujemy przyjaciołom „Skauta”, tak możemy określać tych wszystkich autorów, którzy pozwalają nieodpłatnie zamieszczać teksty w naszym piśmie, którzy postrzegają „Skauta” jako płaszczyznę wymiany myśli i porozumienia, są otwarci do podejmowania dyskusji, czasem wykraczającej poza

ramy pisma, kiedy poruszamy tematy dotyczące badań nad historią Skautingu polskiego i Harcerstwa.

Dziękuję zastępowi *Dziemwiątka* z dawnej 10 Tarnowskiej Drużyny Harcerskiej im. Partyzantów AK Oddziału Regina II za obdarowanie nas papierem, który konieczny jest do wydawania papierowej wersji „Skauta”.

Jest radość z dotychczasowych dokonań. Jest też niepokój o ludzi żyjących na Ukra-

inie, także Polaków żyjących we Lwowie – w kolebce Skautingu polskiego – niszczonego rakietami przez rosyjskich barbarzyńców. Oby ta bezsensowna wojna skończyła się w 2024 roku.

Chcę zwrócić uwagę czytelników na krótki artykuł, którego bohaterem jest Ernest Stafford Carlos, a właściwie na jego twórczość – namalowane obrazy. W polskim malarstwie skautowym nie mamy obrazów o takiej tematyce. Obraz z okładki „Skauta” *Gdybym znowu był chłopcem* porusza i zaskakuje głębią refleksji. Podobne odczucia można mieć oglądając obraz *Good Service Work in a London Slum*, ukazujący służbę skautową w londyńskich slumsach. Te i inne obrazy można przyrównać do fotografii – tak realnie odwzorowały działania angielskich skautów w różnych sytuacjach.

Może znajdzie się polski artysta którego zainteresuje tematyka harcerska i powstają piękne obrazy ukazujące dzisiejsze Harcerstwo w zabawie, pracy i służbie.

Dzięki fundacji *Jakobstaff!* i platformie internetowej *ArchiwumHarcerskie.pl* udostępniane są setki fotografii z kolekcji hm. Aleksandra Szczęścikiewicza, szczęśliwie zachowane, teraz opracowywane i opisywane. Fotografie te stanowią zapis wydarzeń widzianych oczyma autora w okresie międzywojennym, jego brata Zbigniewa Szczęścikiewicza lub w przypadku wcześniejszych zdarzeń, fotografii wykonywanych przez Stanisława Szczęścikiewicza, ich ojca lub innych nieznanymi z nazwiska fotografów.

Fotografie te świetnie ilustrują artykuł dr Ireny Kozimali o obozownictwie lwowskich harcerzy. Mam nadzieję, że zamieścimy w przyszłych numerach „Skauta” jeszcze wiele innych artykułów o lwowskich skautach i harcerzach tej Autorki. Nikt dotąd tak obszernie i dogłębnie nie zbadał ich dziejów na podstawie zachowanych zbiorów. ■

Marek Popiel

OD REDAKCJI

Odo Dobrowolski, *Lwów, widok ogólny*, autolitografia 1914–1915.
Zbiory Marka Karpińskiego.

SKAUT. HARCERSKIE PISMO HISTORYCZNE © ISSN 1898-7729

Redakcja: Lesław Dall - Zakopane, Marek Karpiński - Tarnów, Marek Popiel (red. naczelny, odpowiedzialny i wydawca). Adres redakcji: ul. Krakowska 42/9, 33-100 Tarnów, tel. 530 324 027 • skaut.tarnow@gmail.com • www.skaut.tarnow.pl • „SKAUT” jest harcerskim piśmie niezależnym • Wszelkie prawa zastrzeżone ©1996-2023 • Przedruk z zgodą redakcji, za wskazaniem autora i źródła tekstu • Nadesłane materiały redakcja publikuje nieodpłatnie • Redakcja zastrzega sobie prawo adriustacji nadesłanych tekstów, dokonywania skrótów i zmian • Publikowane teksty nie zawsze są zgodne ze stanowiskiem redakcji •

Przedsięwzięcie o charakterze non profit •

Marek Popiel

ERNEST STAFFORD CARLOS (1884-1917) - ANGIELSKI SKAUTMISTRZ, MALARZ, ŻOŁNIERZ

O malarstwie skautowym

W 2009 roku Lesław Dall na łamach tarnowskiego „Skauta”¹ zaproponował zorganizowanie wystawy polskich artystów malarzy, jako elementu obchodów setnej rocznicy powstania Skautingu polskiego w 2011 roku. Apel przeszedł bez większego echa, niemniej tematyka ta jest niezwykle interesująca, wciąż aktualna i wymagająca szerokich badań przy współudziale zainteresowanych historyków sztuki, muzeów oraz osób posiadających niektóre obrazy w prywatnych kolekcjach.

Polskich artystów mających w swym dorobku prace o tematyce skautowej i harcerskiej było sporo. Należeli do nich: Aleksander Augustynowicz (1865–1944), Teodor Axentowicz (1859–1938), Władysław Czarnecki (1906–1977), Kazimierz Dzieliński (1894–1955), Wincenty Gawron (1908–1989), Ewa Harsdorf (1910–1999), Stanisław Kaczor-Batowski (1866–1946), Janusz Saryusz Kamocki (1900–1919), Tadeusz Korpala (1889–1977), Wojciech Kossak (1856–1942), Jerzy Lewakowski (1891–1940), Stanisław Ligoń (1879–1954) oraz szereg ilustratorów czasopism i książek harcerskich.

Bardzo wiele prac tych artystów odwoływało się do walk o niepodległość Polski, o Lwów i granice Rzeczypospolitej. Siłą rzeczy, wielu ukazanych na obrazach harcerzy trzyma w rękach karabin – atrybut walki i zwycięstwa nad wrogami.

Obrazy te przenoszone były na karty pocztowe i drukowane w tysięcznych na-

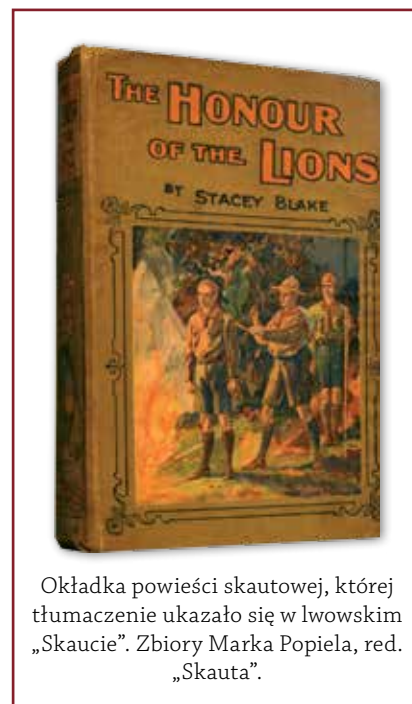
kładach. Były nie tylko piękne. Niosły także w sobie ogromną wartość poznawczą i emocjonalną. Tworzyły swoistą więź pomiędzy młodzieżą harcerską a społeczeństwem, które mogło liczyć w każdych okolicznościach na zastęp młodych patriotów.

Wojciech Kossak, *Czuwaj! Straż nad Wisłą*, (kopia), 1925 r. Zbiory Marka Popiela, red. „Skauta”.

Ważnym narzędziem tworzącego się Skautingu polskiego we Lwowie, a zwłaszcza na prowincji był dwutygodnik „Skaut”, który ukazywał się od 15 października 1911 roku. Jego piękna graficzna winieta, z elementami sztuki podhalańskiej, tatrzańskimi szczytami, nawiązująca do legendy o śpiących rycerzach oraz ukazująca skautów – nie tylko przyciągała wzrok. Powodowała identyfikowanie się młodzieży z ideałami skautowymi.

„Skaut” wywoływał ogromne emocje. Fascynował młodzież polską zawartymi w nim treściami oraz ilustracjami. Od pierwszego numeru drukowana w nim była pierwsza angielska skautowa powieść, którą opatrzył grafikami Francis William Stacey Blake².

Okładka powieści skautowej, której tłumaczenie ukazało się w lwowskim „Skaucie”. Zbiory Marka Popiela, red. „Skauta”.

W tym czasie tworzył w Anglii obrazy o niezwykle głębokiej emocjonalnie tematyce skautowej także inny artysta malarz i skaut: Ernest Stafford Carlos.

¹ Lesław Dall, *Wystawa „Harcerstwo w sztuce”, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów, luty 2009, nr 1 [17], s. 23.*

² Stacey Blake, *The Honour of the Lions. A scouting story of adventure and mystery*, London, 1911; Marek Popiel, *Pierwsza powieść skautowa na łamach lwowskiego „skauta” 1911–1912*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów, 15 października 2021, nr 3 [65], s. 13.

Ernest Stafford Carlos

Urodził się 4 czerwca 1883 roku w North Brixton, w rodzinie Johna Gregory'ego Carlo-

Ernest Stafford Carlos. Około 1917 r.
Źródło: www.scouts.org.uk.

Ernest Stafford Carlos, *Be Prepared*, 1912 r., olej na płótnie,
rozmiar: 93 x 128 [cm]. Źródło: www.scouts.org.uk.

sa i Anne Chessell z domu Buckler. Kształcił się w St. John the Divine School w Kennington i Lambeth School of Art. W trakcie nauki w Royal Academy Schools, w 1901 roku, jego obraz był prezentowany w trakcie letniej wystawy. W kolejnych latach aż do 1915 roku jego obrazy były tam stale prezentowane.

W 1908 roku bardzo zainteresował się powstałym Skautingiem. Założył 107 drużynę w Camberwell w południowym Londynie, gdzie współpracował między innymi z Rolandem Philippssem³, autorem książki *The Patrol System*⁴ oraz Anthonyem Slingsby⁵. Artystyczna wrażliwość Ernesta S. Carlosa pogłębiła się podczas działalności skautowej. Zetknął się wówczas z ogromną biedą wielu rodzin zamieszkujących Londyn. Obserwacje i próby zaradzenia trudnym sytuacjom, z którymi skauci jego drużyny stykali

się w codziennej służbie, przedstawiał w serii swych obrazów, które głęboko poruszyły opinię publiczną i przez to stały się ogromnie popularne i były często reprodukowane. Część oryginalnych obrazów zostało zebranych w gabinecie kominkowym Białego

Domu w Gilwell Park. Tam znajduje się także jedna z dwóch wersji najbardziej znanego obrazu *The Pathfinder* z 1913 roku.

Reprodukowane w niniejszym artykule obrazy stanowią tylko małą część twórczości Ernesta S. Carlosa.

Ernest Stafford Carlos, *Coast Watching*, 1915 r., olej na płótnie,
rozmiar: 125 x 138 [cm]. Źródło: www.scouts.org.uk.

³ Roland Erasmus Philipps (1890–1916) – skautmistrz, prawnik, kapitan, jeden z najwcześniejszych organizatorów Skautingu angielskiego, autor książki *The Patrol System*. zakupił dla skautów wschodniego Londynu dom – tak zwany Dom Rolanda. Zginął w walkach pod Sommą we Francji.

⁴ Stanisław Sedlaczek (oprac.), *System zastępowy podług Rolanda E. Philippsa*, Warszawa, 1922.

⁵ Anthony Slingsby (1889–1915) – skautmistrz, porucznik. Zginął w walkach we Francji.

Ernest Stafford Carlos, *Good Service Work in a London Slum*, 1913 r., olej na płótnie, rozmiar: 124 x 173 [cm].
 Źródło: www.scouts.org.uk.

Wybuch wojny światowej sprawił, że zgłosił się na ochotnika do wojska. Z przyczyn zdrowotnych został odrzucony. Kontynuował więc służbę skautową i malował kolejne obrazy o tematyce skautowej, które mocno poruszyły opinię publiczną swą wymową i były później wielokrotnie reprodukowane. To wówczas powstał obraz *Coast Watching* (1915 r.) przedstawiający dwóch skautów morskich strzegących wybrzeża.

Kolejna podjęta próba wstąpienia do wojska powiodła się. W 1916 roku został szeregowym w Queen's Westminster Rifles. Po przeszkoleniu uzyskał stopień podporucznika i otrzymał powołanie do 8 batalionu The Buffs pułku East Kent Regiment.

Z początkiem 1917 roku wyruszył z batalionem do Francji. W wolnym czasie od szkolenia frontowego, w trakcie przemieszczania na front oraz już będąc w tranzejach bojowych pod wrogiem ogniem, zapełnił kilka szkicowników, odmalowując piórem i farbami akwarelowymi obrazy życia w okopach.

Zginął w akcji podczas bitwy pod Messines. Został pochowany w pobliżu pola bitwy na cmentarzu Chester Farm Commonwealth War Graves Commission Cemetery.

W kościele Świętego Krzyża w Hornchurch i kilku innych znajduje się witraż inspirowany Jego obrazem *The Pathfinder*. ■

M. Popiel

Ernest Stafford Carlos, *Raw Material*, 1914 r., olej na płótnie, rozmiar: 125 x 186 [cm]. Źródło: www.scouts.org.uk.

Jarosław Błoniarz

ARCHIWUM ZDJĘĆ HARCERSTWA LWOWSKIEGO

Dzięki udziałowi w programie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Kultura Cyfrowa 2023” ArchiwumHarcerskie.pl

Dwie drużyny skautek lwowskich na boisku Sokoła we Lwowie w trakcie zbiórki przed obchodami święta 3 Maja. Lwów, 3 maja 1912 roku.

pracuje nad digitalizacją i udostępnieniem zdjęć z niesamowitej kolekcji kilku tysięcy fotografii wykonanych w większości przez

lejších teczek do ilustrowania artykułów i książek z zakresu historii Harcerstwa. ■

J. Błoniarz

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Projekt dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury – państwowego funduszu celowego.

hm. Aleksandra Szczęścikiewicza, komendanta Lwowskiej Chorągwi Harcerzy.

Ten zestaw zdjęć obejmujących głównie życie lwowskiego Harcerstwa i lwowian (głównie rodziny Szczęścikiewicza) od końca XIX wieku poprzez powstanie Skautingu polskiego w 1911 roku, dwudziestolecie międzywojenne aż do wybuchu II wojny światowej.

Udało nam się zaprosić do współpracy także Druha Marka Popiela, redaktora tarnowskiego „Skauta” – dzięki któremu możemy udostępniać te zbiory z obszernymi opisami.

To niezwykła kolekcja fotografii. Bardzo dużo z nich uzupełnia naszą dotychczasową wiedzę z zakresu historii Harcerstwa. Ukazują styl i jakość umundurowania poszczególnych drużyn, ich zajęcia śródroczne, obozowe i pobyty na Zlotach narodowych oraz na Jamboree w kilku krajach. Widzimy na tych fotografiach zapomniany świat, który dopiero poznajemy. Równocześnie jest to inspiracja do pogłębiania badań i prowadzenia poszukiwań, opracowywania i udostępniania kolekcji, które uda się jeszcze odnaleźć. Tak, jak czynimy to teraz udostępniając zdjęcia z ko-

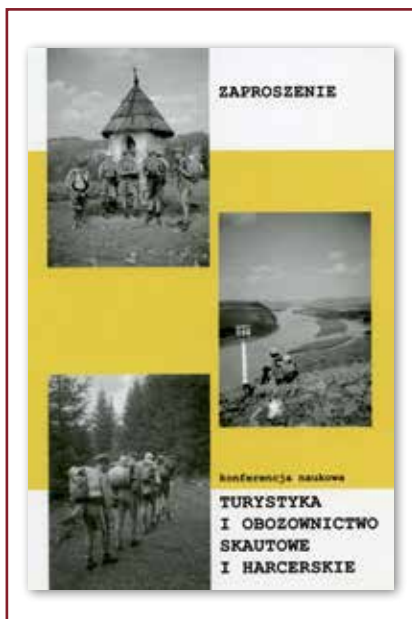
Marek Popiel

KONFERENCJA O TURYSTYCE I OBOZACH HARCERSKICH

21 października 2023 roku odbyła się w Krakowie konferencja naukowa pod tytułem: *Turystyka i obozownictwo skautowe i harcerskie*. Została zorganizowana przez Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK w Krakowie oraz Komisję Historyczną Chorągwi Krakowskiej ZHP przy ul. Jagiellońskiej 6 w Krakowie.

Licznie przybyli uczestnicy konferencji wysłuchali bardzo interesujących wykładów następujących autorów:

1. dr Tadeusz Perzanowski, hm., Kraków, *Pedagogika przeżyć. Socjalizacyjne konteksty turystyki i obozownictwa w metodzie skautowej i harcerskiej*.
2. dr Dominik Borek, dyrektor Departamentu Turystyki w Ministerstwie Sportu i Turystyki, *Działalność Harcerstwa w świetle regulacji dyrektywy 2015/2302 – aspekty publicznoprawne*.
3. prof. KAAFM dr hab. Janusz Wojtycza, hm., Komisja Historyczna ZHP Chorągwi Krakowskiej, *Kursy instruktorskie i obozy drużyn podległych Związkowemu Naczelniemu Skautowemu w latach 1911–1918*.
4. dr Irena Kozimala, Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska w Przemyślu, *Obozy harcerskie w Chorągwi Lwowskiej ZHP w okresie międzywojennym*.
5. mgr Eugeniusz Loska, hm., Komisja Historyczna Śląskiej Chorągwi ZHP, *Dzia-*

łalność turystyczna i obozowa harcerstwa śląskiego w latach 1920–1939.

6. mgr Jakub Deląg, hm., doktorant AWF w Krakowie, komendant Małopolskiej Chorągwi Harcerzy ZHR, *Między sportem na turystyką. Działalność Harcerskich Klubów Narciarskich w latach 1924–1939.*
 7. dr Tomasz Sikorski, hm., IPN Warszawa, *Harcerskie wyprawy żeglarskie i kajakowe. Wyczyn i turystyka. Wybrane przykłady.*
 8. dr Tomasz Sikorski, hm., IPN Warszawa, *Harcerskie obozownictwo zimowe w czasach II RP i okresie powojennym. Wybrane przykłady.*
 9. mgr Jacek Sypień, phm., redaktor naczelny czasopisma „Ilcusiana”, Olkusz, *Harcerska turystyka na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej. Od skautowych biwaków do akcji «Zamonit».*
 10. prof. dr hab. Adam Massalski, hm., UJK, IPN Kielce, *Obozy Błękitnego Szczępu Dzieci Gór z Kielc w pierwszym dziesięcioleciu jego istnienia 1968–1978.*
 11. mgr inż. Krzysztof Wojtyca, hm., Komisja Historyczna ZHP Chorągwi Krakowskiej, *Schroniska harcerskie w górach.*
 12. mgr Wojciech Hausner, hm., ZHR Kraków, *Harcerska przygoda pod Durbaszką 1968–2001.*
 13. mgr inż. Krzysztof Wojtyca, hm., Komisja Historyczna ZHP Chorągwi Krakowskiej, *Krakowscy harcerze w PTTK.*
- Oficyna Wydawnicza IMPULS prowadziła sprzedaż swoich wydawnictw, co było oka-

zją do zaopatrzenia się w książki harcerskie i porozmawiania o sprawach wydawniczych. Konferencja była też okazją do spotkań, odnowienia znajomości i poznania wielu osób. Rozmowom w mniejszych i szerszych kręgach nie było końca.

To wówczas, z redaktorskiego obowiązku ale przede wszystkim pod wrażeniem wygłoszonych treści, zapytałem dr Irenę Kozimą o zgodę na publikację w „Skaucie” fragmentu Jej wykładu.

W tym czasie przeglądałem setki fotografii z kolekcji Aleksandra Szczęścikiewicza i opisywałem je konfrontując z posiadanymi materiałami i dokumentami.

W kolekcji znajdowały się liczne fotografie z obozów harcerskich. Pomyślałem, że dotychczas niepublikowane fotografie będą stanowić świetne uzupełnienie artykułu. Niestety, objętość „Skauta” nie pozwalała na zamieszczenie całego wykładu. ■

M. Popiel

Irena Kozimała

OBOZY HARCERSKIE W CHORAĞWI LWOWSKIEJ ZHP W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

Po ukonstytuowaniu się w 1919 roku naczelnych władz Związku Harcerstwa Polskiego, teren całego kraju został podzielony na okręgi. Utrwalony wcześniej geograficzny

podział na Galicję Zachodnią i Wschodnią stał się podstawą wydzielenia okręgów ZHP – krakowskiego i lwowskiego. Kilka ostatnich miesięcy 1920 roku Okręg Lwowski

Uczestnicy kolonii w Budzowie trwającej od 11 lipca do 29 sierpnia 1919 roku.

W pierwszym rzędzie, w środku Aleksander Szczęścikiewicz (1897–1980), komendant kolonii. Widoczne krzyże harcerskie na bluzach mundurów.

Źródło: ArchiwumHarcerskie.pl

ZHP działał według tymczasowego statutu, różniącego się od aktualnie obowiązującego w Związku. Chorągiew Lwowska, wspólna dla wszystkich drużyn, podzielona na oddział żeński i męski, bardziej przypominała swoją strukturę organizacyjną z okresu działalności w ramach Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego Sokół. Po zakończeniu działań wojennych powstały dwie niezależne chorągwie ZHP – żeńska i męska z siedzibami we Lwowie. Rozpoczęły funkcjonowanie 1 stycznia 1921 roku.

Kadencje komendantów Lwowskiej Chorągwi Harcerzy ZHP zawiera tabela nr 1.

Tabela nr 1.

Komendanci Lwowskiej Chorągwi Harcerzy ZHP	Od	Do
hm. Stanisław Niemczycki	1 stycznia 1921 roku	14 listopada 1922 roku
ks. dr Gerard Szymd	listopada 1922 roku	maja 1923 roku
phm. Karol Stojanowski	maja 1923 roku	maja 1925 roku
hm. Stanisław Hibl	maja 1925 roku	października 1925 roku
phm. Karol Stojanowski	października 1925 roku	maja 1926 roku
hm. Jan Wąsowicz, p.o.	maja 1926	listopada 1926 roku
hm. Jan Wąsowicz	listopada 1926 roku	1 listopada 1929 roku
hm. Stanisław Hibl	listopada 1929 roku	grudnia 1931 roku
hm. Aleksander Szczęścikiewicz	19 grudnia 1931 roku	lipca 1933 roku
hm. kpt. Franciszek Usarz	sierpnia 1933 roku	maja 1935 roku
hm. Aleksander Szczęścikiewicz	4 maja 1935 roku	września 1939 roku

Największym i najsilniejszym środowiskiem harcerskim w Chorągwi Lwowskiej

Ponadto działał Hufiec Podlowski grupujący wszystkie drużyny i gromady zuchow-

Obóz wędrowny w Pieniny i Tatry w dniach od 21 czerwca do 28 lipca 1921 roku. Zastępcą komendanta obozu był Aleksander Szczęścikiewicz (1897–1980).

Źródło: *ArchiwumHarcerskie.pl*

we z powiatu lwowskiego. Wschodnie hufce województwa lwowskiego miały trudniejsze warunki działania ze względu na zamieszkującą tam znaczną mniejszość ukraińską.

Skromniej organizacyjnie przedstawiała się sytuacja harcerstwa męskiego w województwie tarnopolskim. W 1939 roku na tym terenie działało 10 hufców męskich. Najwcześniej z nich został w 1920 roku zorganizowany Hufiec Harcerzy w Tarnopolu. Ponadto do prężniejszych środowisk harcerskich zaliczyć należy Hufiec Czortków i Złoczów. Mniejsze hufce harcerzy liczyły po kilka drużyn oraz jednej lub kilku gromad zuchowych. Najmniej liczne było środowisko harcerskie na terenie województwa stanisławowskiego. Przed wybuchem II wojny światowej działały w nim 4 hufce męskie. Były to: Stanisławów, Kołomyja, Horodenka i Stryj. Najpóźniej powstałym był Hufiec w Horodence, utworzony we wrześniu 1938 roku.

Duża liczba szkół średnich i uczęszczającej do niej młodzieży stworzyły dobre warunki do rozwoju harcerstwa. Wynikiem tego był fakt, że około 60% drużyn działało w województwie lwowskim. Słabsze liczebnie było harcerstwo w dwu pozostałych województwach. W tarnopolskim pracowało około 25% drużyn a pozostałe 15% w stanisławowskim.

Wzrost organizacyjny Chorągwi najlepiej przedstawiają dane statystyczne. W 1920 roku działało w niej 36 drużyn zrzeszających 1 361 harcerek oraz 56 drużyn skupiających 2 554 harcerzy. W latach 1921–1927 Chorągiew Lwowska przeżywała kryzys organizacyjny. To spowodowało, że w 1927 roku liczyła ona zaledwie 2961 harcerzy. Takie tendencje utrzymały się do 1931 roku. W latach 1932–1936 nastąpił wzrost stanu liczebnego Chorągwi Lwowskiej, która w styczniu 1936 roku liczyła 7 894 harcerzy. Tendencja wzrostowa utrzymała się do wybuchu II wojny światowej. W styczniu 1939 roku Lwowska Chorągiew Harcerzy liczyła 10 343 członków. Wybuch wojny przerwał normalną pracę harcerską. Rozpoczął się okres działalności konspiracyjnej.

W pierwszym okresie funkcjonowania Chorągwi Harcerzy we Lwowie charakteryzującym się dużymi problemami kadrowymi i organizacyjnymi akcja obozowa rozwijała się stosunkowo słabo. Komenda chorągwi ograni-

czała się wówczas do mobilizowania drużyn, hufców w kierunku organizacji własnych obozów harcerskich, sprawdzała ich przygotowanie oraz zatwierdzała obóz i jego komendanta.

Na przełomie 1921/1922 roku sprawami kursów i obozów zajmował się Mieczysław Świerczyński. Przygotowania do akcji wakacyjnej omawiane były 21 grudnia 1921 roku podczas wizytacji chorągwi przeprowadzonej przez Naczelnika Głównej Kwatery Męskiej ZHP hm. Henryka Glassa. Planowano wówczas przeprowadzenie dwóch kursów – jednego dla kadry drużyn, drugiego dla nauczycieli wiejskich. Oba były konieczne. Dla odrodzenia pracy w środowiskach Chorągwi należało wykształcić odpowiednią ilość kandydatów na zastępowych i drużynowych, którzy na odpowiednim poziomie potrafiliby prowadzić pracę.

Po zakończeniu działań wojennych i odejściu starszych harcerzy ze szkół w wielu drużynach brakowało następców, a z drugiej strony znaczna część młodzieży szkolnej napływała do harcerstwa. Poszczególne drużyny, a nawet hufce nie były w stanie zaradzić tym problemom, gdyż same borykały się z dużymi brakami kadrowymi. Jedynym rozwiązaniem wydawała się akcja przeprowadzona przez Komendę Chorągwi.

Drugi kurs, przeznaczony dla nauczycieli szkół wiejskich miał na celu przede wszystkim zapoznanie kadry pedagogicznej z podstawami metodyki harcerskiej, z drugiej pozyskanie jej przychylności i w perspektywie dobrych kandydatów na drużynowych, lub nawet hufcowych. Naczelnik GKM proponował zorganizowanie kursu informacyjnego dla kierowników kolonii¹.

Sprawy obozów wakacyjnych omawiane były podczas lutowego zjazdu instruktorów Chorągwi. Akcja obozowa podczas wakacji 1921 roku była stosunkowo skromna. Brak jednak dokładnych informacji na temat obozów drużyn. Wiadomo, że zorganizowały je niektóre drużyny ze Lwowa. Harcerze II LDH wyjechali na obóz razem z harcerzami Hufca Sokal².

Obok tego w pierwszych miesiącach 1922 roku przeprowadzone zostały dwa kur-

¹ Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), Komenda Chorągwi we Lwowie, materiały dotyczące działalności (1919–1925), sygn. 1273, s. 16.

² Fragmenty Kronikarskie Harcerstwa Męskiego w Sokalu 1911–1936, Sokal, 1936, s. 8.

Worochta. Nieistniejące obecnie schronisko turystyczne: Dworek Czarnohorski.

Przy starym budynku schroniska uczestnicy obozu wędrownego w Gorgany i Czarnohorę odbytego w dniach od 21 czerwca do 4 lipca 1922 roku. Gospodarzem i fotografem był Aleksander Szczęścikiewicz (1897–1980). Trzeci od prawej Wacław Muszyński (1903–1978). Źródło: *ArchiwumHarcerskie.pl*

sy z zakresu szkolenia wojskowego. Jeden, przeznaczony dla kadry instruktorskiej wiązał się z wymogiem próby instruktora, która zakładała ukończenie odpowiedniego kursu lub odbycie służby wojskowej. W szkoleniu zorganizowanym przez Stanisława Sieleckiego uczestniczyło około 150 instruktorów Chorągwi. Podczas ferii wiosennych w dniach od 10–22 kwietnia 1922 roku zostało zorganizowane szkolenie zastępowych przez Komendę Hufca Harcerzy w Sokalu. W kursie uczestniczyło 22 harcerzy. Obok tego własne obozy i kolonie zorganizowały poszczególne drużyny. Jedną z nich była

I DH z Tarnopola, która urządziła obóz pod namiotami w Łuczce. Z braku źródeł trudno określić rozmiary akcji wakacyjnej. Jednakże ze względu na powojenną sytuację społeczeństwa, ogólnie panującą biedę, można przypuszczać, że była ona dość skromna³.

W następnych dwóch latach sytuacja pod tym względem nie uległa większym zmianom. Niektóre drużyny ze Lwowa podczas wakacji 1924 roku zdołały zorganizować własne obozy. Należały do nich XXIX LDH im. Andrzeja Małkowskiego, która urządzi-

³ Ibidem.

Obóz stały 1 Lwowskiej Drużyny Harcerskiej, 25 Lwowskiej Drużyny Harcerskiej oraz 1 Dublańskiej Drużyny Harcerskiej w Ujsołach w dniach od 5 lipca do 16 sierpnia 1923 roku. Gospodarzem był Aleksander Szczęścikiewicz (1897–1980). W tym samym terminie odbywał się obóz wędrowny na trasie Babia Góra – Tatry, którego komendantem był Aleksander Szczęścikiewicz. Uczestnicy obozu wędrownego w schronisku Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, zwane także Domem Wycieczkowym PTK im. ks. J. Stolarczyka, przy zbiegu ul. Zamoyskiego i Chałubińskiego. Otwarte 1 czerwca 1920 r., posiadało 132 miejsca noclegowe dla wycieczek szkolnych, harcerskich itp. Budynek spłonął w 1960 roku i nie został odbudowany.

Źródło: *ArchiwumHarcerskie.pl*

oraz szkolenie drużynowych komendom hufców i drużyn zaproponowano przeprowadzenie obozu dla zastępowych. Każdy obóz powinien wcześniej zostać zatwierdzony przez Zarząd Oddziału Lwowskiego, a jego komendant powołany przez władze chorągwi. Stan liczebny uczestników kursów dla zastępowych nie powinien przekraczać 32 osób. Komenda Chorągwi zaoferowała pomoc w postaci przydzielenia odpowiednich instruktorów oraz załatwienia formalności związanych z miejscem obozowania”.

Opracowano ścisły harmonogram pewnych prac przygotowawczych. Do 1 kwietnia każde środowisko powinno przedyskutować na radzie hufca lub drużyny sprawę organizacji kursów dla zastępowych. Należałoby rozważyć również, czy do organizacji takich obozów nie zechcą włączyć się sąsiednie środowiska. Następnie w ciągu dwóch tygodni porozumieć się z nimi oraz ustalić czas i miejsce obozu, liczbę uczestników, podzielić zadania na funkcyjnych i harcerzy oraz zwrócić się do Kół Przyjaciół Harcerstwa o pomoc w jego organizacji. Do 1 maja organizator obozu powinien skontaktować się z władzami chorągwi w celu wyznaczenia kierownictwa obozu oraz Kuratorium Okręgu Szkolnego o przydzielenie odpowiedniego budynku na bazę. Jednocześnie do 5 maja należało opracować i przesłać do Komendy Chorągwi raport

ła obóz wędrowny po Gorganach, po Karpatach Wschodnich wędrowała XXIII LDH im. M. Wójtowicza oraz w Tatry wyruszyła VIII DH im. St. Żółkiewskiego. Obozy stałe urządziły XXIII LDH im. M. Wójtowicza, XXIV LDS im. J. K. Chodkiewicza, V LDH im. Wł. Jagiełły i I LDS im. T. Kościuszki. Ponadto I DH z Tarnopola wyjechała na obóz koło Żydaczowa, zaś harcerze z Sokala odbyli wraz z II LDH obóz w Poturzycy niedaleko Sokala. Brak informacji odnośnie obozów zorganizowanych przez inne drużyny spoza Lwowa oraz hufce⁴.

Znacznie większa była akcja wakacyjna w 1925 roku. Przyczyniło się do tego zapewne opracowanie zasad organizacji obozów oraz harmonogramu prac przygotowawczych. W marcu 1925 r. komendant chorągwi p.hm. Stanisław Hibl zwrócił się w rozkazie do komendantów hufców i drużyn samodzielnych z wezwaniem do organizacji własnych obo-

zów. Ze względu na to, że Komenda Chorągwi zamierzała zorganizować kurs instruktorski

Warszawa, Siekierki, 3–9 lipca 1924 roku. I Zlot Narodowy ZHP. Życie obozowe. Na drewnianej desce napis I Lwowska. Z prawej harcerz na rowerze, powszechnym środkiem lokomocji pomiędzy podobozami.

Źródło: *ArchiwumHarcerskie.pl*

⁴ „Wiadomości Urzędowe ZHP”, Warszawa, 1924, nr 4, s. 5.

przedwakacyjny. W celu dobrego przygotowania się kadry do przeprowadzenia obozu zalecane było przeczytanie odpowiedniej literatury harcerskiej. Do najważniejszych pozycji dotyczących tego tematu zaliczono: *Obozownictwo*, Stanisława Gibbesa; *Letniska młodzieży szkolnej*, ks. Kazimierza Lutosławskiego; *Wielkie wycieczki*, Edwarda Muszalskiego oraz *Obozy harcerskie* wydane przez Naczelnictwo ZHP⁵.

Akcja wakacyjna w 1925 roku była przygotowana staranniej niż w poprzednich latach. Obok kursu instruktorskiego komendy chorągwi w Worochcie, który odbył się od 8 lipca do 5 sierpnia 1925 roku pierwsze kursy i obozy zorganizowały niektóre hufce. Przemysł i Łańcut przeprowadziły kursy dla zastępowych. Obok tego Hufiec Lwów odbył w dniach od 15 lipca do 15 sierpnia 1925 roku obóz wędrowny z udziałem 26 uczestników. Jego trasa przebiegała od wschodnich granic Polski poprzez Rumunię i Jugosławię. Ponadto Hufiec Sanok zorganizował obóz pod namiotami w Bystrem (Bieszczady) oraz wędrowny po Tatrach, a Tarnopol obóz stały w Łoszniowej. Hufiec Przemysł odbył obóz w Reczpolu, Sambor – Podbużu, zaś Hufiec Buczacz w Beremianach. Podobnie jak w poprzednim roku własną akcję zorganizowały poszczególne drużyny lwowskie. W Stynawie Niższej odbyła się kolonia I LDH i VIII LDH z udziałem 22 uczestników. Obozy pod namiotami przeprowadziły: II LDH w Babicy, IX LDH w Sromowcach Wyżnych, XXIII LDH w Piatkowszczyźnie na Litwie. Ponadto I DH z Jarosławia odbyła kolonię w Mołodyczy z udziałem 20 harcerzy, I DH z Żółkwi – obóz w Wolicy, I DH z Brzozowa w Bliznem oraz I DH z Tarnopola – obóz w Bucniowie.

Obozy wędrowne zorganizowały: I DH ze Lwowa, która przeszła trasą Lwów – Kruszewica – Wilno, VII LDH po Tatrach, I DH ze Stanisławowa oraz I DH z Przeworska. Trasa harcerzy stanisławowskich biegła od Osmoły do Żabiego, a przeworskich po Karpatach Wschodnich⁶. Podczas obozów prowadzone były wizytacje przez Naczelnictwo ZHP. Na tej podstawie wydawano odpowiednią opinię, która uwidoczniła została

Stynawa Niżna, 12–30 lipca 1924 roku. Obóz stały. Komendantem był Aleksander Szczęścikiewicz (1897–1980). Uczestnicy obozu. W środku dyrektor szkoły p. Gołogórski z rodziną. Fotografia reprodukowana w dwumiesięczniku „Skaut. Czasopismo Młodzieży Harcerskiej”, Lwów, listopad–grudzień 1924, nr 11–12 (181–182), s. 84. Źródło: *ArchiwumHarcerskie.pl*

w tzw. kwalifikacji. Do kategorii A zaliczono obozy: I DH z Brzozowa, Hufca Buczacz, II DH ze Lwowa, XXIII DH ze Lwowa, Hufca Przemysł, Sambor i Sanok oraz wędrowny I DH ze Lwowa. Pozostałe obozy oceniono niżej i zakwalifikowano do kategorii B⁷.

Podczas wakacji 1926 roku Komenda Chorągwi Lwowskiej zorganizowała kurs instruktorski oraz obóz drużynowych. Własne kursy dla zastępowych zorganizowały niektóre hufce i drużyny. Należały do nich: Przemysł, który zorganizował obóz w Kupnie, Sanok w Bystrym oraz I DH z Ustrzyk. Z drużyn lwowskich podobnie jak w poprzednim roku obozy przeprowadziły: I LDH w Dzikowie, III LDH, II LDH w Siarach, V LDH w Uhercach, IX LDH w Mikuliczynie oraz XXIII LDH w Suchodole. Poza nimi obozy własne odbyły: I DH z Jarosławia w Uhercach, I DH z Przemysła w Cisowie, II DH z Przemysła w Turnicy, II DH z Sambora, IV DH ze Stanisławowa, I DH z Żółkwi oraz Komenda Hufca w Złoczowie.

⁷ AAN, Materiały dotyczące działalności starszego harcerstwa, drużyn rosyjskich oraz Komend Chorągwi: Białostockiej, Brzeskiej, Kieleckiej, Krakowskiej, Lubelskiej, Lwowskiej (1926–1929), sygn. 1264, s. 268.

Ponadto Główna Kwatera Męska w Warszawie zorganizowała obóz przysposobienia wojskowego dla starszej młodzieży, który odbył się w lipcu i sierpniu w Starzawie koło Chyrowa. W jego przeprowadzeniu pomagali instruktorzy Hufca Harcerzy we Lwowie.

Podobnie jak w poprzednim roku obozy były wizytowane przez władze harcerskie. Najlepiej oceniono obozy: I Jarosławskiej, I Lwowskiej, I Samborskiej oraz Komendy Hufca w Przemysłu. Zaliczone zostały do kategorii A. Pozostałe zakwalifikowano do kategorii B lub C. Najniżej zostały ocenione obozy drużyny ze Stanisławowa i Zniesienia koło Lwowa⁸. Podobnie jak w latach poprzednich podczas wakacji 1927 r. planowano odbycie kursu podharcemistrzowskiego oraz dla drużynowych. Również hufce i drużyny zamierzały przeprowadzić więcej obozów i kursów niż w latach poprzednich. Planowano zorganizowanie sześciu kursów dla zastępowych, osiem obozów stałych, dwa robocze, trzy wędrowne i dwa żeglarskie⁹.

Komendant Chorągwi we Lwowie przypominał drużynom przed wakacjami prze-

⁵ AAN, sygn. 1273, s. 196–197.

⁶ „Wiadomości Urzędowe ZHP”, Warszawa, 1925, nr 7, s. 4.

⁸ Ibidem, s. 265–268, s. 289.

⁹ Ibidem, s. 300–301.

pisy dotyczące organizacji obozów. Określały warunki, jakie muszą spełnić hufce i drużyny przed rozpoczęciem obozu. Dotyczyły one: miejsca obozowania, aprowizacji, wymagań higieny i opieki lekarskiej nad uczestnikami, prowadzenia dokumentacji finansowej i programu zajęć. Po zakończeniu obozu należało sporządzić raport z akcji wakacyjnej i niezwłocznie wysłać do komendy hufca¹⁰.

Przed wakacjami 1928 roku Komenda Chorągwi we Lwowie zorganizowała dwudniową odprawę dla komendantów obozów, w której programie znalazły się również zajęcia pokazowe. Poruszano podczas odprawy następujące tematy: wartości wychowawcze obozu harcerskiego, programy obozów wypoczynkowych, wędrownych, kolonii, kursu dla zastępowych, wychowania fizycznego, sprawy gospodarcze, finansowe i żywienia na obozie.

Uporządkowana praca hufców i drużyn pozwoliła na staranne przygotowanie wakacji. Stąd też akcja obozowa w 1928 roku była większa niż w roku ubiegłym. W lipcu i sierpniu odbył się kurs podharcemistrzowski i dla przybocznych organizowany przez komendę chorągwi oraz obozy drużyn i hufców. Ponadto Główna Kwatera Męska przeprowadziła kurs żeglarski koło Augustowa dla starszych harcerzy. Obozy zastępowych zorganizowały komendy hufców w Sanoku, Przemyślu, Stanisławowie oraz VI DH we Lwowie.

Drużyny odbyły osiem obozów wędrownych i dwie większe wycieczki piesze. Po Podolu wędrowali harcerze I DH z Czortkowa pod komendą Józefa Opackiego oraz I DH im. ks. Józefa Poniatowskiego z Podwołoczysk, którym kierował Jan Sietnicki. Wschodnie Karpaty zwiedziła V DH im. Wł. Jagiełły ze Lwowa pod komendą Kazimierza Berga i I DH im. Zawiszy Czarnego z Nadwórnej pod kierownictwem Józefa Matolicza. Harcerze II DH im. T. Kościuszki z Sambora wędrowali po Gorganach, zaś I DH im. ks. J. Poniatowskiego ze Śniatynia odbyli trasę do Worochty. Ponadto obozy wędrowne odbyła IX DH im. H. Jordana ze Lwowa oraz I DH z Tyśmienicy. Kilkundniową wycieczkę zaliczyli harcerze I DH z Mościsk i Sądowej Wiszni pod komendą Stanisława Smuczaka oraz I DH im. Jana III Sobieskiego z Jaworowa.

¹⁰ AAN, sygn. 1264, s. 321.

Średnia Wieś, 2–30 lipca 1925 roku. Obóz 1 Lwowskiej Drużyny Harcerzy i 8 Lwowskiej Drużyny Harcerzy. Komendantem obozu był Władysław Medyński. Lepienie pierogów z czereśniami przez zastęp służbowy.
Źródło: *ArchiwumHarcerskie.pl*

Dwie drużyny i hufiec zorganizowały kolonie w budynkach szkolnych. Komendantem kolonii Hufca Drohobycz, która odbyła się w Podbużu był Alfred Bryła, a VIII Lwowskiej w Kniażopolu – Jan Jędrachowicz. Swoją kolonię w Chlewiskach urządziła także I DH im J. Piłsudskiego z Sambora. Obozy stałe pod namiotami zorganizowało pięć hufców. Lwów pod komendą Aleksandra Szczęścikiewicza, Przeworsk – Jana Pięniążka (Tryńczy), Sanok – Zbigniewa Czekańskiego (Duszatyn), Przemyśl – Józefa Bugajskiego (Jasieniów) oraz Hufiec Stanisławów w Lubiżni.

Podobnie jak w latach poprzednich własne obozy pod komendą drużynowych przeprowadziło pięć drużyn lwowskich. Harcerze I LDH obozowali w Ściance, IV LDH – w Suchodole, V LDH – w Uhercach, VII LDH – Sokolcu i IX LDH w Dobrostanach. Obok tego obozy pod namiotami odbyły: I DH im. Stefana Czarnieckiego z Łańcuta – w Biedaczowie, I DH im. ks. J. Poniatowskiego z Rawy Ruskiej – w Rzyczkach, I DH im. Henryka Sienkiewicza z Rohatyna – w Honoratowie, I DH im. Jana III Sobieskiego i II DH im. Adama Mickiewicza ze Stryja – w Hrebenowie oraz I DH z Tyśmienicy w Horodyszczach. Obok tego obozy odbyły inne środowiska, lecz brak o nich szczegółowych informacji.

W 1928 roku w Chorągwi Harcerzy we Lwowie zostało przeprowadzone 54 obozy

stałe i wędrowne, 3 kolonie, 4 kursy zastępowych, po jednym kursie dla podharcemistrzów i przybocznych oraz dwie kilkundniowe wycieczki piesze. Było to o jedną trzecią więcej niż w roku ubiegłym. Należy podkreślić, że niektóre obozy organizowały środowiska, które dotąd swojej akcji wakacyjnej nie przeprowadzały¹¹.

Znacznie skromniejsza niż poprzednio była akcja obozowa w 1929 roku. Obok kursu instruktorskiego i kilku kursów zastępowych odbyło się 14 obozów stałych i wędrownych oraz jedna kolonia. Najwięcej obozów przeprowadziły drużyny lwowskie: I LDH (stały i wędrowny), IV LDH, V LDH, XI LDH (wędrowny) oraz II LDH, IX LDH, X LDH, XIII (stały). Spoza Lwowa obozy stałe zorganizowały Hufiec Nisko, I DH z Łańcuta, I DH z Żółkwi a wędrowne Hufiec Czortków i I DH z Buczacza. Jedyną kolonię odbyła I DH z Sambora¹².

Podobnie przedstawiała się akcja wakacyjna w roku następnym. Obok kursu instruktorskiego komendy chorągwi odbyły się trzy kursy zastępowych oraz dwanaście obozów, kolonii i dłuższych wycieczek. Komendanci hufców Przemyśl i Czortków

¹¹ Ibidem, s. 352–355; *Rocznik harcerski*, Toruń, 1928, s. 218–219.

¹² AAN, sygn. 1264, s. 400.

zorganizowali kursy zastępowych na przełomie lipca i sierpnia 1930 roku w Czerwonogrodzie i Reczpolu. Ponadto XV DH we Lwowie pod komendą Józefa Grünberga podobny kurs przeprowadziła w Piwnicznej. Stałe obozy pod namiotami urządziły: I, VI i XV DH we Lwowie, komendy hufców w Samborze i Stanisławowie, I DH z Tłumacza, I DH ze Zniesienia pod Lwowem oraz II DH z Żółkwi. Obóz stały pod szałasami odbyła VII DH we Lwowie, zaś XIV Lwowska kolonię w Czudcu. Okolicami Dukli wędrowała I DH z Niska pod komendą phm. Stanisława Sokołowskiego a tarnopolszczyzny I DH z Podwołoczysk¹³.

W 1931 roku w całej chorągwi zostało przeprowadzonych 4 kursy i 12 obozów z udziałem łącznie 438 harcerzy. Porównując te liczby z innymi chorągwiami możemy stwierdzić, że odnośnie danych statystycznych akcja wakacyjna Chorągwi Harcerzy we Lwowie nie wyróżniała się niczym szczególnym. Więcej kursów instruktorskich oraz dla funkcyjnych zorganizowała jedynie Chorągiew Poznańska oraz Główna Kwatera Męska i Chorągiew Zagraniczna. Wynikało to w dużym stopniu z możliwości kadrowych tych środowisk. Chorągiew Poznańska była wówczas najliczniejszą w Polsce. Pod względem stanu osobowego ponad dwukrotnie przewyższała Lwowską. Podobną akcją wakacyjną przeprowadziły między innymi Chorągwie: Warszawska, Mazowiecka, Krakowska i Białostocka¹⁴.

Imponująco przedstawiała się akcja obozowa chorągwi w 1932 roku. Łącznie odbyły się trzy kursy instruktorskie, 31 obozów stałych, 9 wędrownych oraz 4 większe wycieczki i 6 kolonii. Porównując ją z poprzednim rokiem daje się zauważyć prawie czterokrotny wzrost liczby obozów. Wydaje się, że można to wytłumaczyć konsekwencjami sytuacji społeczno-politycznej ZHP. W 1931 roku nastąpiły zmiany w jego kierownictwie. Dla rządzących, którzy wysuwali koncepcję wychowania propaństwowego ZHP wydawała się idealna do wcielenia jej w życie. Należy

Sianki nad rzeką San, obóz harcerski stały zorganizowany w dniach 10–27 sierpnia 1927 roku. Opiekunem obozu był Aleksander Szczęścikiewicz (1897–1980).

Od góry: Obozowisko, gry i zabawy na zaimprowowanym boisku, zawody lekkoatletyczne. Źródło: *ArchiwumHarcerskie.pl*

¹³ AAN, Naczelnictwo, Dział Skarbowy, Korespondencja w sprawach związkowych, Lublin, Lwów, Łódź, Płock (1924–1931), sygn. 804, s. 179–180.

¹⁴ „Wiadomości Urzędowe ZHP”, Warszawa, 1932, nr 5, s. 40.

Suchodół, 1932 r. Komenda kursu podharc mistrzowskiego przy pająku – bramie obozowej. Źródło: *ArchiwumHarcerskie.pl*

zaznaczyć, że nie przeciwstawiała się dotychczasowej linii ZHP zakładającej apolityczność organizacji. Koncepcja apolityczności Związku wiązała się z nieangażowaniem instruktorów i harcerzy w działalność partii politycznych, co jednak nie oznaczało, że jej członkowie nie mogli wyrażać swoich poglądów politycznych. Obóz rządzący uznał także, dla lansowania koncepcji wychowania propaństwowego, należy Harcerstwo związać bliżej z wojskiem. Dzięki temu otrzymywało ono specjalną dotację umożliwiającą dofinansowanie akcji obozowej oraz konkretną pomoc materialną, głównie w sprzęcie ze strony wojska.

Komenda chorągwi przeprowadziła w dniach 1–21 lipca 1932 roku kurs podharc mistrzowski w Suchodole (pow. Dolina) pod komendą phm. Leopolda Ungeheuera oraz kurs drużynowych. Planowany kurs harcmistrzowski ostatecznie nie odbył się ze względu na brak kandydatów i należytej obsady szkolenia¹⁵.

Nowością przeprowadzoną na niektórych obozach było zdobywanie stopni i sprawno-

ści. W tym celu zostały powołane komisje prób na stopnie i sprawności. Dotyczyło to jednak tych obozów, gdzie była wystarczająca obsada kadrowa. Od tego uzależniony był rodzaj komisji. Większość z nich posiadała uprawnienia do przeprowadzania prób na stopień harcerski ćwika, wywiadowcy oraz na sprawności połowe i obozowe¹⁶.

Obozy wędrownie i wycieczki nie zakładały w swoich programach zdobywanie stopni i sprawności, stąd nie powołano odpowiednich komisji. Obok obozów stałych, wędrownych i żeglarskich drużyny męskie z Chorągwi Lwowskiej zorganizowały 6 kolonii. Od obozów stałych różniły się one przede wszystkim tym, że ich uczestnicy mieszkali w budynkach a nie pod namiotami. Podczas wakacji 1932 roku odbyło się 6 kolonii, z których połowa miała powołane komisje stopni i sprawności¹⁷.

Podczas ferii zimowych niektóre środowiska również organizowały obozy. Jednakże tylko nieliczne drużyny decydowały się na ich przeprowadzanie. Zimą 1933 roku obóz taki urządziła XV DH we Lwowie. Pod

względem merytorycznym został zaliczony przez władze harcerskie do najwyższej kategorii A¹⁸. Latem 1933 roku akcja obozowa miała znacznie większe rozmiary od ubiegłorocznej. Zorganizowano 37 obozów stałych, 20 wędrownych i większych wycieczek oraz 7 kolonii. Ponadto komenda chorągwi przeprowadziła 10 kursów instruktorskich. Kurs podharc mistrzowski odbył się w dniach od 8 do 28 lipca 1933 roku w Nerjedowie, powiecie Dolina. Jego komendantem był hm. Leopold Ungeheuer. Oprócz tego przeprowadzono 5 obozów dla drużynowych.

Okręg lwowski zorganizował kurs w Meczyszczach (pow. Dolina) pod komendą phm. Kazimierza Berga. Dwa obozy drużynowych dla okręgu tarnopolskiego i stanisławowskiego odbyły się w Suchodole. Ich komendantami byli hm. Franciszek Machalski i hm. Jan Wąsowicz.

Okręg niżański zorganizował swój obóz w Powalnej pod komendą phm. Franciszka Nowackiego. Drużynowi z okręgu przemyskiego wyjechali na kurs do Krasiczyna pod komendą HR Ludwika Szopy. Wszystkie obozy drużynowych zostały przeprowadzone w dniach od 8 do 22 lipca 1933 roku. Po raz pierwszy komenda chorągwi zorganizowała 2 kursy wodzów zuchowych, które odbyły się w Załokciu i na górze Chrestry. Ich komendantem był ćw. Aleksander Ogorzały. Pierwszy, przeznaczony dla instruktorów prowadzących gromady młodszych zuchów miał miejsce w dniach od 2 do 12 lipca 1933 roku, drugi – dla zajmujących się starszymi zuchami – od 14 do 25 lipca 1933 roku.

Kurs starszoharcerski w Suchodole pod komendą hm. Jana Wąsowicza odbył się w dniach od 22 lipca do 4 sierpnia 1933 roku. Pierwszy raz komenda chorągwi w lipcu 1933 roku przeprowadziła kurs metodyczny dla nauczycieli w Worochcie. Jego celem było zapoznanie nauczycieli z metodyką harcerską. Komendantem kursu był hm. Wilhelm Słaby. Rekrutacja na ten obóz była przeprowadzana w środowiskach nauczycielskich i uczestnicy pokrywali w całości koszty pobytu. Po ukończeniu obozu część nauczycieli włączała się w działalność harcerską, obejmując funkcje opiekunów drużyn lub drużynowych¹⁹.

¹⁵ Ibidem, nr 6, s.66; Arch. ZHP, Rozkazy z lat 1931–1938.

¹⁶ Arch. ZHP, Rozkazy z lat 1931–1938.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

Większe rozmiary miała akcja wakacyjna w 1934 roku. Komenda chorągwi zorganizowała dwa kursy podharcemistrzowskie, jeden dla wodzów zuchowych, jeden dla nauczycieli oraz kilka obozów drużynowych. Ponadto 23 instruktorów ukończyło kurs wodzów zuchowych w Nierodzimiu. Komendantami kursów podharcemistrzowskich byli phm. Józef Szymak i phm. Eugeniusz Bielawski, a kursu wodzów zuchowych phm. Ludwik Szopa. Hufce i drużyny Chorągwi przeprowadziły 44 obozy stałe pod namiotami, 14 wędrownych oraz 5 kolonii zuchowych i 2 harcerskie²⁰.

1935 rok był szczególnie ze względu na organizację ogólnopolskiego Zlotu Harcerstwa w Spale. Z tego również względu wysiłki komendy chorągwi skierowały się szczególnie na przygotowanie drużyn do Zlotu, ale też sporo uwagi poświęcono akcji wakacyjnej. Przygotowania do Zlotu odbywały się w trzech grupach, odpowiadających różnym działom pracy harcerskiej: organizacyjnej, gospodarczej i harców złotowych.

Harcerze Chorągwi Lwowskiej mieli uczestniczyć w Zlocie w ramach jednego podobozu, którego komendantem został hm. Aleksander Szczęścikiewicz. Ponadto w skład komendy podobozu wchodził: hm. Leszek Czarnik jako zastępca i przyboczny komendanta HR Emil Iwański. Komendzie podlegały referaty: harców, kwatermistrzowski, propagandowy i sanitarny. Referatem harców kierował hm. Leszek Czarnik wraz z zastępcą hm. Mieczysławem Świerczyńskim. Ponadto w jego skład wchodził phm. Tadeusz Kleszczyński i HR Józef Kwiatkowski. Referatem kwatermistrzowskim kierował działacz harcowski Waclaw Muszyński, a pozostały skład tworzyli: dz. h. Tadeusz Oberc – skarbnik, ćw. Marian Kontek, zajmujący się intendenturą, phm. Marian Kukla – transportem, phm. Adam Lukesch – zaopatrzeniem żywności oraz hm. Zdzisław Jurajda – ekwipunkiem i umundurowaniem. Referatem propagandy kierował dz. h. Bolesław Lewicki z zastępcą dz. h. Władysławem Wenzelem. Ponadto w skład referatu wchodził: Leopold Günsberg – sekretarz, Zdzisław Kunstman, zajmujący się audycjami radiowymi, obożny – hm. Wilhelm Słaby i jego zastępca phm. Roman Chrzastow-

Zlot w Spale, 1935 rok. Część uczestników Zlotu przy totemie Aleksandra Szczęścikiewicza – Ryczący Bawół – miano harcerskie nadane przez lwowską gromadę starszozny w furorze Pryski (obecnie Prysky, Ukraina) w 1931 roku.
Źródło: *ArchiwumHarcerskie.pl*

ski oraz prowadzący sprawy techniczne phm. Ryszard Dörfler. Referat sanitarny tworzyli: dr Tadeusz Smulikowski jako kierownik, dr Michał Świątkiewicz – zastępca oraz kierujący szpitalem i pogotowiem ratunkowym podobozu dr Stanisław Podolecki i phm. Roman Szuszkiewicz. Ponadto w skład kierownictwa podobozu wchodził: ćw. Stanisław Dudryk, dz. h. Jan Makar oraz phm. Stanisław Budziński – kierownik sekretariatu z sekretarzem wyw. Bolesławem Karawanem²¹.

Uczestnicy Zlotu w Spale z Chorągwi Lwowskiej zostali podzieleni na siedem hufców złotowych. Pierwszy – złożony z drużyn polskich z zagranicy i gości z innych państw pod komendą hm. Aleksandra Szczęścikiewicza, drugi obejmujący harcerzy z hufców Nisko, Przeworsk, Jarosław, Brzozów, Sanok, Przemyśl, Mościska pod komendą hm. Stanisława Sokołowskiego, trzeci składał się z drużyn hufców lwowskich oraz z Żółkwi i Mościsk pod kierownictwem hm. Jana Wąsowicza. Hufcem Złotowym IV, który tworzyły drużyny ze Stanisławowa, Stryja, Kołomyi, Sambora, Drohobycza i Borysławia dowodził dr Witold Lis-Olszewski, zaś V, złożonym z hufców Tarnopol, Złoczów, Sokal, Kamionka Strumiłowa, Brody, Brze-

żany, Trembowla – hm. Adam Dulębowski. Hufiec Złotowy VI tworzyły drużyny kresowe z Czortkowa, Buczacza, Zbaraża i Zaleszczyk. Jego komendantem był hm. Stanisław Nowakowski. Ostatni, VII Hufiec składał się z drużyn i zastępów żeglarskich. Dowodził nim żeglarz Tadeusz Łempicki²².

W Zlocie wzięło udział 36 drużyn (1 080 harcerzy) z Chorągwi Lwowskiej, co stanowiło 1/6 całego jej stanu liczebnego. Chorągiew zorganizowała własną drużynę łączności, która uczestniczyła w zajęciach organizowanych przez komendę Zlotu. Na tle innych chorągwi Lwów zaprezentował się bardzo pozytywnie. Zlot wywarł duże wrażenie na młodzieży harcerek i przyczynił się do wzrostu poziomu pracy środowisk²³.

Akcja wakacyjna chorągwi również ze względu na przygotowania zlotowe była nieco słabsza niż w roku poprzednim. Zorganizowano łącznie 52 kursy, obozy stałe i wędrownie oraz kolonie. Z zakresu szkoleń instruktorskich odbył się jeden obóz hufcowych, jeden kurs podharcemistrzowski, dwa dla drużynowych harcerek, oraz jeden wodzów zuchowych i dla nauczycieli. Ponad-

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Sprawozdanie Oddziału Lwowskiego za rok 1935, Lwów, 1935, s. 7.

Worochta, 4–9 lipca 1938 r.
Zajęcia na kursie instruktorskim.
Źródło: *ArchiwumHarcerskie.pl*

to przeprowadzono 27 obozów stałych, 6 wędrownych i 10 kolonii. Obok tego drużyna Chorągwi Lwowskiej uczestniczyła w Międzynarodowym Zlocie w Ingarö w Szwecji²⁴.

Według wcześniejszych założeń komendy chorągwi zmienione zostały zasady organizacji szkoleń instruktorskich. Kształcenie drużynowych i wódzów zuchowych przekazano do komend hufców. Uznano, że mogą się tym zająć zastępy instruktorskie przy hufcach, które posiadają dostateczną bazę kadrową. Efektem takiego działania było zorganizowanie aż 28 kursów instruktorskich, dla drużynowych drużyn harcerskich zuchowych oraz nauczycieli²⁵. Ponadto hufce i drużyny przeprowadziły razem 29 obozów stałych, 6 wędrownych, 4 żeglarskie oraz 9 kolonii zuchowych i harcerskich. Latem 1936 roku odbyło się 77 obozów instruktorskich, harcerskich i zuchowych. Ze względu na brak danych dotyczących ilości obozów zimowych trudno podać dokładne rozmiary akcji obozowej w 1936 roku, niemniej jednak była ona mniejsza niż w roku ubiegłym²⁶.

²⁴ Ibidem, s. 4.

²⁵ AAN, GKM, Korespondencja z Chorągwiąmi: Lubelską i Lwowską – 1936, sygn. 1277, s. 263.

²⁶ Arch. ZHP, Rozkazy z lat 1931–1938.

W roku 1937 roku nastąpił wzrost ilości obozów urządzanych przez drużyny i hufce Chorągwi harcerzy, lecz jednocześnie spadek ilości obozów i kursów instruktorskich. Wiązało się to z sytuacją kadrową wydziału chorągwi, który zajmował się szkoleniami. Wiosną 1937 roku z jego kierownictwa zrezygnował hm. Leopold Ungeheuer i zabrakło odpowiednio kompetentnego następcy, który mógłby przejąć zadania. Stąd też komenda chorągwi nie zorganizowała w okresie wakacyjnym żadnego kursu instruktorskiego, lecz jedynie niektóre hufce przeprowadziły obozy drużynowych. Do tych ostatnich należały hufce: lwowski, podlwowski, stanisławowski, kołomyjski, przemyski i drohobycki. Ponadto Hufiec Stanisławów zorganizował pięciodniowy kurs dla nauczycieli, który prowadził hm. Zdzisław Bałabuszyński. Uczestniczyło w nim 45 osób.

Drużyny i hufce chorągwi przeprowadziły ogółem 58 obozów stałych, 20 wędrownych oraz 18 kolonii zuchowych. Statystyki podały ogólną liczbę 130 obozów, kolonii i zimowisk, które zostały przeprowadzone w 1937 roku. Największe skupienie obozów miało miejsce na terenie Huculszczyzny, niektóre środowiska urządziły je w zachodniej części województwa lwowskiego, a jedynie nieliczne wyjechały na Wybrzeże, w Tatry, na Wileńszczyznę lub za granicę. Do tych ostatnich należała między innymi II DH we Lwowie, która przebywała w Rumunii²⁷.

Akcja obozowa chorągwi w roku następnym miała podobne rozmiary. Przeprowadzono również kursy instruktorskie. Odbyły się 3 szkolenia podharcemistrzowskie, 13 obozów drużynowych, 3 kursy wódzów zuchowych oraz 4 kursy zastępowych. Drużyny i hufce przeprowadziły 67 obozów stałych i kolonii, 13 wędrownych, 2 specjalne oraz 7 kolonii zuchowych. Ponadto zorganizowano 20 zimowisk. Ogółem w 1938 roku odbyły się 134 szkolenia, obozy i kolonie z udziałem 2 820 harcerzy. Porównując tę liczbę ze stanem osobowym chorągwi harcerzy w 1938 roku możemy stwierdzić, że prawie 1/3 członków drużyn harcerskich, starszoharcerskich i zuchowych

²⁷ AAN, GKM, Korespondencja z Chorągwiąmi Lubelską i Lwowską 1937, sygn. 1278, s. 755–788.

Dr Irena Kozimała, historyk, prof. Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Przemysłu. W 2002 roku obroniła rozprawę doktorską *Lwowska Chorągiew Harcerzy ZHP w latach 1911-1939* na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, od 2002 roku wykładowczyni w Państwowej Wyższej Szkole Wschodnioeuropejskiej w Przemysłu (obecnie PANS), autorka książek i licznych artykułów w czasopismach regionalnych. W pracy naukowej zajmuje się historią Harcerstwa na Kresach Wschodnich oraz dziejami społeczeństwa południowo-wschodnich województw II Rzeczypospolitej.

uczestniczyła w obozach zimowych lub letnich. Większy udział młodzieży wiązał się z uwarunkowaniami ekonomicznymi terenu. Kraj wychodził z kryzysu ekonomicznego a w południowej części kraju rozpoczęły się inwestycje w ramach Centralnego Okręgu Przemysłowego, które przyczyniły się do ożywienia gospodarczego regionu.

Planowana akcja wakacyjna 1939 roku miała osiągnąć większe rozmiary niż w roku ubiegłym. Odbywać się ona miała pod hasłem przygotowań do obrony kraju. Ze względu na niezachowanie się źródeł trudno określić dokładnie jej rozmiary. W sierpniu 1939 roku część obozów była zwijana wcześniej ze względu na niebezpieczeństwo wojny. Zdarzało się, że starsi harcerze prosto z obozów włączali się w przygotowania obronne, potem tworzyli oddziały harcerskie i uczestniczyli bezpośrednio w walkach z wrogami.

Podsumowując, należy podkreślić, że obozy pełniły ważną rolę w życiu drużyn jako forma pracy harcerskiej i często stanowiły uwieńczenie całorocznej działalności. Drużyny Chorągwi Lwowskiej organizowały obozy stałe, wędrownie, żeglarskie, kolonie zuchowe, w tym krajowe i zagraniczne. Podczas pobytu na obozach harcerze zdobywali doświadczenie w zakresie obozownictwa oraz nowe umiejętności a także stopnie i sprawności harcerskie. Zawiązywały i umacniały się przyjaźnie, powstały nowe koncepcje i projekty. To sprzyjało ożywieniu pracy i podniesieniu jej poziomu w kolejnych latach działalności. ■

I. Kozimała

Marek Popiel

O KSIĄŻCE MARII ŻYCHOWSKIEJ, SZARE SZEREGI W TARNOWIE-MOŚCICACH

Piękne karty polskiej historii wypełnili swymi czynami harcerze Szarych Szeregów w okresie okupacji hitlerowskiej. Gawęda Stanisława Broniewskiego *Całym życiem*¹ przybliżyła nam szczegóły działalności tej tajnej i jedynej w swoim rodzaju organizacji harcerskiej. Jest też wiele innych opracowań, które opowiadają o historii działań młodzieży harcerskiej oraz głęboko je analizują. Działalność konspiracyjna była prowadzona na wielu płaszczyznach walki z wrogiem i na terenie całego kraju pod okupacją. Mimo przygotowań do orężnej walki, Szare Szeregi pozostały organizacją wychowawczą, uznając hasło Aleksandra Kamińskiego: *Dziś, jutro, pojutrze* jako podwaliny programu.

Książka dr hm. Marii Żychowskiej *Szare Szeregi w Tarnowie-Mościcach*² rozpoczyna się opisem początków działalności harcerskiej w najmłodszej dzielnicy Tarnowa, powstałej w ramach budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego Państwowej Fabryki Związków Azotowych. Budowa fabryki została zakończona w październiku 1929 roku.

Nazwa tej dzielnicy pochodzi od nazwiska prof. Ignacego Mościckiego, późniejszego prezydenta RP, który zainicjował powstanie Harcerstwa w Mościcach odwiedzając obóz harcerski w Krasnobrodzie nad rzeką Wieprz, prowadzony przez hm. Franciszka Witkowskiego, który pięć lat później zorganizował Harcerstwo w Mościcach.

¹ Stanisław Broniewski (Stefan Orsza), *Całym życiem. Szare Szeregi w relacji naczelnika*, Warszawa, 1983, 368 s.

² Maria Żychowska, *Szare Szeregi w Tarnowie-Mościcach*, S-CAN Wydawnictwo s.c., Tarnów, 2023, 126 s.

Zagadnienia poruszane w książce Autorka opisywała już wcześniej w swoich publikacjach książkowych i prasowych. Tym razem jednak dostosowała tekst, język i warstwę ilustracyjną przede wszystkim do poziomu młodzieży szkolnej, także tej odwiedzającej Regionalne Centrum Edukacji o Pamięci przy ul. Ignacego Mościckiego 29 w Tarnowie. Nowy oddział Muzeum Okręgowego w Tarnowie został otwarty 29 listopada 2021 roku. Ekspozycja stała zawiera eksponaty dotyczące okresu II wojny światowej, okupacji i walki podziemnej Armii Krajowej. W instytucji tej prowadzone są lekcje muzealne o szerokiej gamie tematów, skierowane do różnych grup wiekowych.

Pisząc o dostosowaniu tekstu do odbioru przez współczesną młodzież szkolną, mam na myśli krótkie teksty rozdziałów, dużą ilość fotografii, krótkie biografie bohaterów opi-

sywanych wydarzeń oraz sporo pięknych wierszy różnych autorów. Ta oszczędność użytych słów w znakomity sposób ułatwia percepcję treści oraz poruszanych zagadnień. Według słów usłyszanych od Autorki, książka ta jest uzupełnieniem a może raczej propozycją szaroszeregowych tematów, na co najmniej kilka muzealnych lekcji.

Na książkę składają się cztery rozdziały: **Geneza** – rozwój Harcerstwa w Mościcach oraz objaśnienie czym były Szare Szeregi; **Walka** – początek okupacji, teren działania, szkolenie, produkcja materiałów wybuchowych, druk prasy początek okupacji, teren działania, szkolenie, produkcja materiałów wybuchowych, druk prasy konspiracyjnej (był to „Przegląd Polski”, „Biel i Czerwień” oraz „Polska Zbrojna”), biografie redaktorów, formy pracy i działań konspiracyjnych, akcje zbrojne, udział w Akcji Burza, tragiczne boje, redaktorzy, formy pracy i działań, akcje zbrojne, udział w Akcji Burza, tragiczne boje; **Gotowi do lotu** – działalność konspiracyjna po wkroczeniu do Tarnowa wojsk sowieckich w styczniu 1945 roku oraz tragicznych często konsekwencji tego oporu; **Pamięć** – wiersze zebrane i literatura poświęcona poruszonym zagadnieniom oraz pomniki, tablice pamiątkowe, nazwy ulic a także tableau harcerzy. Książka zawiera również **Przesłanie, Podziękowania** oraz **Bibliografię**.

Książka jest gawędą skierowaną przede wszystkim do młodzieży. Prosty i łatwy w odbiorze język pozwala na jej szybką lekturę mimo zawartych w treści wielu szczegółowych informacji. Jest to wielki plus tej publikacji. Trochę jednak razi złą jakość fotografii i brak indeksów: nazwisk i nazw

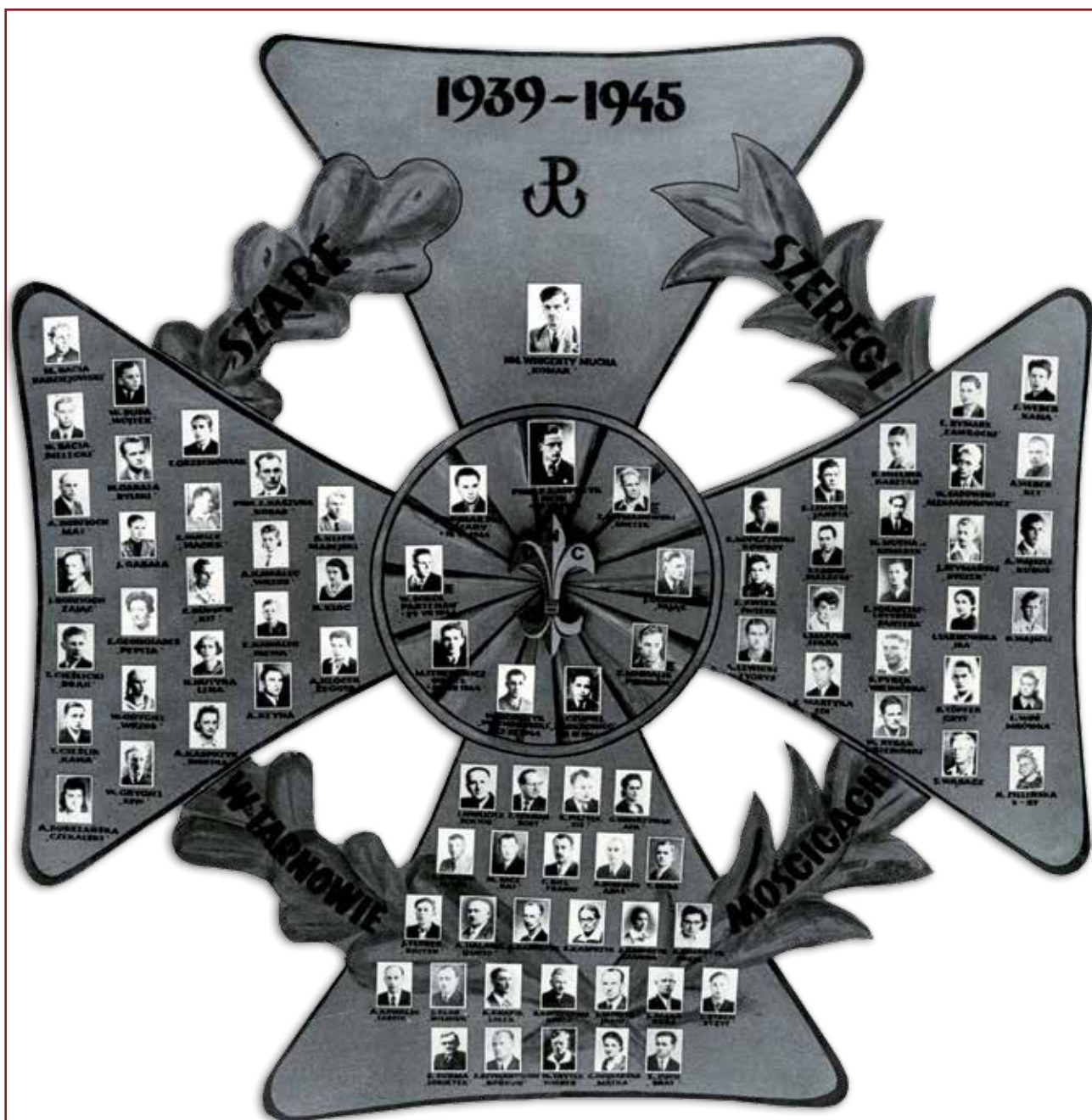

Tableau: *Szare Szeregi w Tarnowie-Mościcach*. Opracowanie historyczne: Maria Żychowska, opracowanie plastyczne: Magdalena Kruk, Tarnów, czerwiec 1978 r.

geograficznych, tak bardzo ułatwiających korzystanie z książki jako źródła.

Okładkę zaprojektował Antoni Zięba. Wykorzystał do niej tableau, które merytorycznie opracowała Maria Żychowska w 1978 roku, a o plastyczną stronę zadbała Magdalena Kruk. To szczególny sposób upamiętnienia w kształcie krzyża harcerskiego. W książce znajduje się spis osób uwiecznionych na fotografiach. W „Skaucie” prezentujemy powiększone tableau.

Na górnym ramieniu krzyża widnieje fotografia hm. Wincentego Mucha, ps. Komar, komendanta Szarych Szeregów w Mościcach. W środku krzyża umieszczone zostały zdjęcia poległych harcerzy oraz elewów tajnej podchorążówki. Na bocznych ramionach zamieszczone zostały fotografie członków Szarych Szeregów. A na dolnym ramieniu są fotografie osób współdziałających z podziemną organizacją i zatrudnionych w Państwowej Fabryce Związków Azotowych oraz mieszkańcy Moś-

cic. Nie są to wszystkie osoby zaangażowane w działalność mościckich Szarych Szeregów.

Należy nadmienić, że książka powstała dzięki kilku osobom związanym z Autorką serdecznymi więzami przyjaźni. To ważna książka dla lokalnej historiografii. Powinna też zaistnieć w szerszym odbiorze czytelników, aby ukazać piękne wojenne wzorce osobowe mościckich i tarnowskich harcerzy współczesnej młodzieży.

M. Popiel

Zofia Bursak

O KSIĄŻCE: KOŚCIUSZKO W HARCERSTWIE

Bogaty życiorys Tadeusza Kościuszki, bohatera Polski i Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej jest powszechnie znany. O postaci tej przypominają liczne pomniki i tablice pamiątkowe w obydwu krajach oraz symboliczna mogiła – Kopiec w Krakowie, którego budowę rozpoczęto 16 października 1820 roku i zakończono po trzech latach. Instytucją sprawczą tej narodowej budowli i pielęgnującej w sposób szczególny pamięć o bohaterze dwóch narodów jest Komitet Kopca Kościuszki w Krakowie powstały przed dwustu laty.

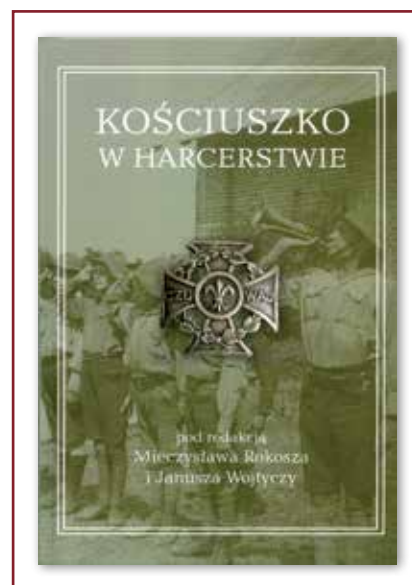
Prof. Mieczysław Rokosz, wieloletni prezes Komitetu jest także członkiem Komisji Historycznej przy Chorągwi Krakowskiej ZHP noszącej imię Tadeusza Kościuszki. Działalność w obydwu organizacjach tak blisko związanych z postacią Tadeusza Kościuszki zaowocowała zorganizowaniem 21 października 2021 roku, w Centrum Konferencyjnym pod Kopcem, konferencji naukowej *Kościuszeko w Harcerstwie*¹, na którą licznie odpowiedzieli wykładowcy oraz przybyli goście.

Pokłosiem konferencji jest książka *Kościuszeko w Harcerstwie*². Z uwagi na szczupłość miejsca nie jest możliwe rozwinięcie wszystkich wątków zawartych w siedemnastu wygłoszonych bądź nadesłanych na konferencję artykułach. Warto się z wszystkimi zapoznać. Każdy z tych tekstów został opracowany w oparciu o różne doświadczenia i wiedzę wy-

kładowców. To zróżnicowanie w odniesieniu do miejsc, czasu oraz ludzi zaciekawia i prowokuje do zadawania kolejnych pytań.

Książka zawiera 17 wygłoszonych, a także nadesłanych referatów na konferencję:

1. Janusz Wojtycza, *Tadeusz Kościuszeko jako patron drużyn skautowych w Galicji w latach 1910–1918*.
2. Lesław Dall, *1 Lwowska Drużyna Harcerska im. Tadeusza Kościuszki*.
3. Lesław Dall, *Czesław Jan Pieniążkiewicz (1881–1945), pierwszy drużynowy 1 Lwowskiej Drużyny skautowej im. Tadeusza Kościuszki*.
4. Bartosz Rzońca, *Początki 1 Krakowskiej Drużyny Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki i jej sztandar*.
5. Michał Kacprzak, *2 Płocka Drużyna Harcerska im. Tadeusza Kościuszki w latach 1915–1921 i zarys jej dalszych dziejów*.
6. Marian Miszczuk, *Udział drużyn harcerskich w uroczystościach kościuszkowskich, Moskwa 1917, Warszawa 1919*.
7. Janusz Wojtycza, *Tadeusz Kościuszeko jako patron drużyn harcerzy Krakowskiej Chorągwi Męskiej/Harcerzy w latach 1920–1939*.
8. Eugeniusz Loska, *Drużyny harcerskie im. Tadeusza Kościuszki na Górnym Śląsku 1920–1939*.
9. Marta Szymańska, *Tadeusz Kościuszeko w drużynach harcerek*.
10. Dariusz Szczecina, *Tadeusz Kościuszeko patronem pomorskich harcerzy*.
11. Krzysztof Wojtycza, *Kościuszeko – bohater Chorągwi Krakowskiej ZHP*.
12. Krzysztof Wojtycza, *Podgórskie szczepy im. Tadeusza Kościuszki*.

13. Andrzej Gaczorek, *5 Krakowska Drużyna Harcerska i Szczep „Dzieci Pioruna” im. Tadeusza Kościuszki*.
 14. Paweł Bezak, *Sztandary kościuszkowskich środowisk harcerskich w zbiorach Muzeum Harcerstwa w Warszawie*.
 15. Lesław Dall, *Sztandar harcerski 2 Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Płocku*.
 16. Jacek J. Nawrocki, *Harcerskie odznaki i medale kościuszkowskie*.
 17. Tadeusz Perzanowski, *Postać Tadeusza Kościuszki – aspekty pracy metodycznej z bohaterem jako wzorcem osobowym w drużynach harcerskich*.
- Zachęcam do zapoznania się z tą niezwykłą książką historyczną, ukazującą dzieje i tradycje harcerskie przedstawione poprzez działalność jednostek harcerskich noszących imię Tadeusza Kościuszki, terytorialnie obejmujących Lwów, Kraków, Płock i Górny Śląsk.

W prelekcjach nie zabrakło opisów historycznych sztandarów i proporca, na których widnieje imię Tadeusza Kościuszki. Opracowania historyczne znakomicie uzupełniają artykuł z zakresu metodyki dr. Tadeusza Perzanowskiego dotyczący wzorów osobowych jakie powinny przyświecać w Harcerstwie. Prelekcje były ilustrowane także kolorowymi fotografiami, które widnieją w książce.

Warto pamiętać, że to Andrzej Małkowski powołując we Lwowie rozkazem z 22 maja 1911 roku do życia pierwsze cztery drużyny skautowe, już na samym początku wprowadził

¹ *Od redakcji*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów, grudzień 2021, nr 4 [66], s. 2.

² *Kościuszeko w Harcerstwie, praca zbiorowa pod redakcją Mieczysława Rokosza i Janusza Wojtychy*, Kraków, 2023, Komitet Kopca Kościuszki, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, 273 s.

dził do tradycji harcerskiej imiona bohaterów drużyn. Tadeusz Kościuszko i inni bohaterowie narodowi byli i nadal są wyznacznikiem ideowej działalności w Harcerstwie.

Książka wyróżnia się staranną szatą graficzną, zawiera fotografie, przypisy, tabele, noty o autorach i indeks nazwisk. Niedociąganiem redakcyjnym jest błędna data (1913 r.)

powstania I Lwowskiej Drużyny im. Kościuszki, jaka widnieje na ostatniej stronie okładki. Poprawna data to 1911 rok.

Z. Bursak

CZERWONE KORALE

KONFERENCJA INSTRUKTORSKA

20 STYCZNIA

09⁰⁰ , 16⁰⁰

2024

PROGRAM KONFERENCJI

Olga Drahonowska-Małkowska – pierwsza drużynowa skautek polskich
Lesław Dań, twórca Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem

Skautmistrz Andrzej Małkowski
Marek Popieł, redaktor tarnowskiego „Skauta”

Polski skauting na terenie Galicji Wschodniej (1911 - 1914)
Irena Kozimala, autorka książek o historii harcerstwa

Podrzeszowski epizod w życiu Lutyka Małkowskiego
Małgorzata Jarosińska, Przewodnicząca Komisji Historycznej Chorągwi Podkarpackiej ZHP

„Czarna Trzynastka” – początki harcerstwa na Wileńszczyźnie
Katarzyna Stukus-Hanik, historyk, drużynowa 31 JdH „Sosny” im. Aleksa Dawidowskiego „Alka” w Jasle

Nowe początki - wspólnota Drużyn Grunwaldzkich
Robert Nowiński, zastępca Komendantki Hufca Jasło; drużynowy 307 KGOH „Wilki”

Moja osobista przygoda.
Odbudowa ruchu harcerskiego i skautowego na Łotwie, Litwie, Białorusi i Ukrainie po 1990 roku
Leszek Krzyżanowski, instruktor ZHR, współtwórca odbudowy harcerstwa polskiego na Ukrainie

O polskość młodzieży znad Wilii.
Perypetie Harcerstwa Polskiego na przykładzie Wileńskiego Hufca Maryi
ks. Dariusz Stanczyk, założyciel Wileńskiego Hufca Maryi im. Pani Ostrobramskiej

Odrodzenie. Harcerstwo polskie na Litwie po 1989 r.
Eżbieta Łuczynska, instruktorka Związku Harcerstwa Polskiego na Litwie

Kiedys i dzisiaj. Harcerstwo Polskie na Ukrainie
Aleksander Radica, komendant Hufca Wołyn Harcerstwa Polskiego na Ukrainie

Cześć pierwsza - początki harcerstwa

Cześć druga - nowe początki harcerstwa

KOMISJA HISTORYCZNA
CHORĄGWI
PODKARPACKIEJ
ZHP

KOMITET
DO SPRAW
POZYTYWNEGO
PUBLICZNEGO

NIW

ROHIS

Związek
Harcerstwa
Polskiego

Podkarpacka
Szkoła
Instruktorska
SEMPER FIDELIS

Współfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczności Obywatelskiego w ramach Rządowego Programu Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych na lata 2018-2030

Plakat drugiej edycji konferencji Czerwone Korale, Rzeszów, 20 stycznia 2024 r.